

IV.

MÁTYÁS KIRÁLY EGYKORÚ SZOBRA

BUDISZINBAN.

WENZEL GUSZTÁVTÓL.

Budiszin (Bautzen), Felső Luzsiczának városa, a tartomány azon részében, mely jelenleg a szász királysághoz tartozik, Corvinus Mátyás magyar király szobrában oly műemléket bír, mely hazai történetünk és a renaissance-kori művészet szempontjából egyaránt nevezetes.

Tudva van, hogy Matyás király azon hosszadalmas háborút, melyet már 1468-tól kezdve előbb Podjebrád Györggyel, utóbb pedig Jagelló Ulászlóval a cseh korona és trón végett viselt, s melyben Morvaországot, Sléziát és a két Luzsiczát, sőt Csehországnak is néhány részét elfoglalván, azt végre 1479-ben az Ulászlóval kötött olmüctzi béke által úgy fejezte be, hogy ez neki örökségül, a magyar koronának pedig 400,000 arany forintnyi zálogképen Morvaországot, Sléziát és a két Luzsiczát átengedte ¹⁾. Ezt felvilágosítják az olmüctzi békeokmány határozatai, és azon intézkedések, melyek később ezeknek érvényesítése végett történtek; t. i.

1) Az 1479-ki olmüctzi békekötés (datum in civitate Olomucensi 21. die mensis Julii). „Item conclusum est, quod praefatus dominus Mathias Rex durante vita sua provincias et patrias Moraviae, utriusque Silesiae, Lusatiae et sex civitatum cum omnibus pertinentiis, libere, pacifice et quiete absque omni impedimento et contradictione nostra Regis Vladislai et Regni Bohemiae ac subditorum Coronae nostrae te-

---

¹⁾ Gf. Teleki József, Hunyadiak kora Magyarországon, V. köt. 102 sk. 1.

neat, possideat et utatur *tanquam eorum Rex et dominus hereditarius* ;“ stb. „*Item* pro majori pacis et concordiae securitate stb.“ meghatároztatik, hogy Mátyás halála után Csehország és a cseh király az említett tartományokat csak bizonyos feltételek mellett nyerhesse vissza; névszerint: „*Prima conditio*: Quod quodocunque post obitum praefati Regis nos vel nostri successores seu Regnum Bohemiae volumus dictas patrias et provincias ad Bohemiam reunire, retribuere ante omnia Regi Ungariae pro tempore existenti vel ipsi Regno Ungariae pro huiusmodi iuris cessione quadringenta millia ducatorum seu florenorum Ungaricalium bonorum, dare et solvere debemus et tenebimur. *Secunda conditio*: (Bizonyos elzálogosított és elidegenített jószágok visszaváltására, s ez iránti felszámításra vonatkozik). *Tertia conditio*: Quod dictae patriae et provinciae Moraviae, utriusque Silesiae, Lusatae et sex civitatum integre et cum omnibus pertinentiis post mortem praefati Regis Mathiae remanebunt subjectae heredibus et successoribus ejus Regibus vel Regno Hungariae, et sub ejus et illorum obedientia tanquam sub veris dominis suis; ipsique heredes vel successores sui Reges vel Regnum Hungariae plenum in eis, utile et directum dominium habere debent et debent tamdiu, donec dictae summae tan capitales, videlicet quadringentorum millium florenorum, quam redemptorum et, prout dictum est, acquisitorum bonorum integre persolventur, et supra dictis articulis et conditionibus satisfactum fuerit cum effectu“ stb. (Katona, Historia Crit. Regni Hung. XVI. köt. 200 sk. l.)

2) Mátyás király 1479. július 25-kai (geben zu Olomuncz an sand Jacobs des heiligen zwelfpoten tag) okmánya, mely által a neki átengedett tartományoknak, névszerint Slézianak és a két Luzsiczának jogait, privilegiumait és szabadságait megerősíti. „Die hernachgeschriben, mond a király, der Hochwirdig vnnnd die Hochgeboren vnnser Ohem Fursten, Fursten vnnnd lieben getrewen; herr Rudolf Bischoue zcu Breslaw, Fridrich zcu Lignicz vnnnd Goltperg, Kazymir zcu Teschin vnnnd Grossenglogaw, Johans vnd Niclas gebruder zcu Oppoln vnnnd Obern Glogaw, Victorin zcu Münsterbergh vnnnd Troppau, Johans zcu Troppau vnnnd Ratibor,

Johanns zcu Oswetin vnnnd Gluwicz, Przunko zcu Auswicz vnd Tost, all Herczogen in Slesii; vnd der Hochgebornen Fursten Conrad des Weissen zcu Olssen, Wolaw vnd Wartenberg, Johanns vom Sagan, zcu der Freienstat vnd Grossen Glogaw, vnd Johanns zcu Troppau vnd Lubuschicz auch in Slesii Herczogen etc. sanndbottn; desgleichen auch der Furstenthumeren Breslaw, Sweidnicz vnd Jawer, vnnnd der lande vnd stete darein gehorinden; vnd auch der sechs lannde vnd stete des Marggrafftumbs Ober- vnd Nider Lusicz sendbottn mit volkomener macht gesandt,“ az olmüezi békekötést elfogadván; kérték a királyt, hogy „solliche verwilligung den obgenanten Fursten, lannden vnd steten sol Inen an Iren privilegien, gerechtikaiten, gut altherkomen vnd gewanheit, die sie von vns, vnd auch von alders von vnsern voruodern kunigen zcu Behem vnd andern Fursten vnd herren erlangt vnd gehabt haben, ganz vnschedlich sein.“ Miért is, folytatja a király, „wir obgenanter kunig Mathias den obgenanten Bischoff, Fursten, lannden vnd steten solhe Ire privilegia, gerechtickait vnnnd altherkomen, wie hieuer berurt ist, bestetigen vnd befestigen in krafft des brieffs stb.“ (Boroszló város 1480-ki vidimusából, melyet Görlicz város levéltárában láttam.)

3) II. Ulászló ünnepélyes okmányá, kelt 1491. „in castris exercitus nostri prope villam Farkashida sabbato ante festum ad vincula sancti Petri,“ mely által a királylyá választásával összekötött feltételeket elfogadja. „Item promittimus, quod Moraviam, nec non Silesiam et Lutatiam utrasque a Corona et Regno Hungariae non alienabimus; sed infra tempus redemptionis juxta inscriptiones et obligationes alias in Olomucensi conventu factas ad ipsam Coronam Hungariae semper tenebimus. Et si forte Nos absque herede legitimo decedere contingeret, ita providebimus in vita, quod etiam post obitum nostrum ab eadem Corona et Regno infra tempus redemptionis sub aliquo colore vel via non alienentur“ stb. (Corpus Juris Hungarici 1844-ki kiadás, I, köt. 245. l.).

4) Az 1492: 4. törvényczikk, melynek tartalma az 1491-ki okmány épen felhozott intézkedését szóról szóra ismétli.

5) Az 1504: 21, tcz., mely azt határozza: „Super articulo XXIV. de juramento feudi a Moravis et Silesitis, nec non Lusatia exacto nondum ipsi Regnicolae certificari potuerunt, utrum Sua Majestas juramentum fidelitatis accepit ab eisdem *tanquam Rex Hungariae*; et non *tanquam Rex Boemiae*, nec tanquam a subditis Regni Boemiae, sed tanquam a *feudatariis hujus Regni* nec ne? Idcirco cupiunt superinde a Sua Majestate certificari per suas litteras. *Quia nequaquam volunt ab inscriptione olim huic Regno facta quouis modo discedere.*“ Nem tudatik, minő választ adott erre a király.

6) Istvánffi Miklós történetének IV. könyvében olvassuk, hogy II. Ulászló 1511. januárban Boroszlóban tartózkodván „cum postremo a Tissinensi, Brigensi, Lignicii et Munsterbergi ceterisque Principibus et nobilitate Silesiae convocatis clientelae ac beneficiarii juris nomine juramenta exigere vellet; Episcopi et potiores e Pannonia viri ac magistratus, qui in ejus comitatu erant, intercessere, et ut illud Regni Hungariae nomine exigeret, magna vi et contentione petivere; propterea quod Mathias Rex eam provinciam certis conditionibus Regno Hungariae acquisivisset, quibus nondum satisfactum esset. Contra Bohemi et Moravi, Silesiam semper Bohemici juris provinciam fuisse, neque id in dubium vocari debere; si Mathiae Regi aut Pannoniae Regibus quippiam juris in ea constare possit, quum hoc tempore utrumque Regnum uni Regi pareat, per idoneos magni nominis arbitros, aut Juris Divini humnique peritos controversiam ex aequo dirimi posse, si quae successu temporis oriretur. Sed quum utriusque gentis studia et contentiones acrius invalescerent, nec altera cedere alteri vellet, Principesque et ipsa civitas Vratislaviensis in ancipiti haerent, res tota in aliud tempus delata est, ita ut Rex et Ludovicus . . . rebus infectis discederent domumque redire cogerentur.“ (Nicolai Istvánffi, Regni Hungarici historia, Coloniae Agrippinae 1724. 37. l.).

Azonban a magyarországi rendek ebben meg nem nyugodtak, és a magyar korona jogainak elismerését tovább is sürgették Ulászló királynál, s még ugyan 1511-ben (kelt Budaë in festo Inventionis Sanctae Crucis) az olmücsi békekötésnek Morvaországgra s a két Sléziára és Luzsiczára vo-

uatkozó intézkedéseinek új megerősítését ki is nyerték. „Recogniscimus, mond a király, quod quia nos superioribus annis Divina dispositione ad fastigium et culmen hujus Incliti Regni nostri Hungariae per universos dominos Praelatos et Barones ac nobiles et proceres hujus ipsius Regni vocati ac libera et spontanea eorum electione in Regem et dominum ipsorum electi fuisset, priusquam primos limites et terminos ejusdem Regni attigisset, inter alias condiciones nobis decentes et honestissimas huicque Regno profuturas, quibus gubernamen hoc auspicatissimum Divino munere suscepimus, promissimus Marchionatum Moraviae ac Ducatum Utriusque Silesiae et Lusatae, quae alias tempore videlicet Serenissimi Principis condam domini Matthiae Regis praedecessoris nostri immediati felicis reminiscuntur per nos ipsos protunc tanquam Regem Bohemiae et universos proceres et omnes Status ejusdem Regni Bohemiae juxta tractatus et articulos pacis et concordiae inter nos et eundem dominum Mathiam Regem de consensu atque libera voluntate totius Regni Bohemiae, sed et praefatorum Ducum, nobilium et civitatum universorumque Statuum praedictarum provinciarum Moraviae et Silesiae firmissimo juramento conclusi, sigillisque nostris et eorundem firmitate eidem condam domino Mathiae Regi tanquam Hungariae Regi, ejusque heredibus et successoribus Regibus huicque ipsi Regno Hungariae et ejus Sacrae Coronae inscripta et impignorata existunt, sub eadem inscriptione penes ipsam Sacram Coronam et Regnum hoc Hungariae conservare et manutencere, nec ullo pacto ab eodem Regno nostro Hungariae velle alienare aut per alios alienare permittere. Quia vero post obitum praefati domini Mathiae Regis varia bella et discordiae in hoc Regno ortae, domusque Regia Thavernicalis, in qua litterae et litteralia instrumenta hujus Regni servantur, per nonnullos violata et potioribus litteris atque privilegiis hujus Regni nostri spoliata et expilata atque in direptionem redacta fuerat, certae litterae similiter praemissam impignoracionem tangentes in hujusmodi direptione, id quod nobis optime constat, abstractae et sublatae extiterunt; . . . ut omnibus tam Deo quam hominibus pateat, praefatum Regnum nostrum Hungariae ad praedictas

provincias Moraviae et Utriusque Sillesiae, nec non sex civitatum et Lusatiae plenum jus inscriptionis habere“ stb. meg-erősíti a szóról szóra beiktatott 1479-ki olmücsi békekötést tárgyzzó, s általa és a csehországi rendek által kiadott okmányt, elismervén „casdem provincias pleno jure impignoratitio ad hoc Regnum Hungariae et Sacram Coronam pertinere, et in nulla parte adhuc a praedicto Regno nostro Hungariae liberatas aut redemptas esse; revocantes et incassum ac nullius vigoris esse censentes omnia juramenta et homagia, si qua per quoscunque ex dictis provinciis Moraviae, et Slesiae, sex civitatum et Lusatiae contra dicta jura hujus Regni Hungariae ac articulos pacis praedictae non sufficientes facta aut per nos suscepta et acceptata sunt, omnesque alias actiones, si forte aliquae contra tenorem eorundem articulo- rum per haec tempora facta fuissent“ stb. Ezen okmányt Ulászló király önkezüleg ekkép írta alá: „Ista omnia supra- dicta fatemur ita facta esse et conclusa fuisse, et secundum illa hoc Regnum Hungariae plenum jus ad dictas provincias Moraviam et Slesiam ac sex civitates et Lusatiam habere. Wladislaus Rex manupropria scripsit.“ (Az okmány eredetie a bécsi császári titkos levéltárban.)

7) A mohácsi ütközet után I. Ferdinánd a csehországi rendektől királynak választatván, 1727. február 24-kén meg- koronáztatott. Ez alkalommal a Luzsiczák képviselői is jelen voltak és hódoltak Ferdinándnak, ki azonban privilegiumai- kat akkor meg nem erősítette ¹⁾. Másrésről Zápolyai János, ki sem Károly münsterbergi hercegeben Felső-Luzsicza, sem Tunkel Henrikben Alsó-Luzsicza kormányzóiban (Landvogt) nem bízott, szintén intézkedett a két Luzsiczáról. Gróf Kemény József érdekes közleményeiből tudjuk, mi módon igye- kezett ő a magyar korona jogait Morvaországra érvényesíteni (Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens, II. köt. 1--84. ll.). Luzsiczában Minckwitz Miklóst nevezte ki főkapitányának 1527-ki augusztus 7. Budán kelt okmányá- ban t. i. hivatkozván arra „Marchionatum Lusatiae huic Regno

¹⁾ Käuffer Ker. G., Abriss der Oberlausitzischen Geschichte, III. köt. (1804.) 165. l.

nostro (Hungariae) jure pignoratitio devinctum esse“ . . . „fidelem nostrum magnificum Nicolaum Minckwitz in dominio Sonnwald in supremum Capitaneum et Praefectum istius Marchionatus nostri Lusatiae praefecimus atque creavimus“ (Destinata literaria et fragmenta Lusatica, I. köt. Lübben 1738. 69. l.). Tudjuk, hogy Minckwitz Miklós 1532-ig János király szolgálatában annak érdekeit Luzsiczában, bár általában véve nem igen kedvező sikerrel, fentartani minden módon igyekezett. Úgy látszik, hogy ezen év óta Ferdinánd uralkodási joga senki által nem volt többé kétségbe vonva. Az 1538-ki nagyváradi békekötésben Morvaországról, Sléziáról és a két Luzsiczáról említés sem történik. I. Ferdinánd 1538. május 26. megerősíté ugyan Alsó-Luzsicza privilegiumait, de mint látszik, már semmi tekintettel a magyar korona jogaira ¹⁾

Ezen adatokat csak a végett állítottuk egybe, hogy a tényálladékokat megállapítsuk, mely alkalmat adott arra, miszerint Budiszinban Matyás király szobra készítettet. E tekintetben azok által be van bizonyítva: 1) hogy Mátyás király az említett országoknak valóságos ura és fejedelme volt, és 2) hogy a magyar korona is a fenebbi békeszerződés által az ott közelebb meghatározott jogokat megszerezte, melyeknek fentartásáról Mátyás király halála után is történtek intézkedések.

S most csak Felső-Luzsiczára vagyis az ottani hat szövetséges városra (Budiszin, Görlicz, Lauban, Zittau, Löbau és Kamencz); névszerint pedig Budiszinra fordítjuk figyelmünket.

Büszke örömmel emlékszik a magyar vissza történetének azon szakára, melyet Corvinus Mátyás uralkodása jellemez. Europa történetében a nagy népvándorlás óta legnevezetesebb fordulat akkor állt be. A XV. század második felében annak nem csak politikai és társadalmi, hanem művelődési állapota is tökéletesen átalakult, s az emberiség újabb műveltségének kezdete ezen időbe esik. Mátyás király pedig

¹⁾ Worbs J. G., Inventarium diplomaticum Lusatiae inferisris, Lübben 1834. 360. l.

korának minden nagyszerű mozgalmában élénk részt vett. Ő nem csak mint hadivezér és uralkodó, mint státusférfi és törvényhozó volt nagy; hanem valamint egyrésről az európai státusviszonyok újjáalakításában befolyása túlnyomónak mutatkozott, úgy másrésről az új művelődés is lelkes és hatalmas pártfogóra talált benne; s ez annál nevezetesebb, mint-hogy Olaszországon kívül akkor még nem igen volt Európában fejedelem vagy kormány, mely az emberiség művelődésének ezen átmeneti stádiumát különös gondoskodásában részesítette volna; Mátyás törekedéseit pedig csaknem folytonos külső háború és az országnak néhányszor igen veszedelmes belső villongásai nagyon nehezítették. Még is, a hova a magyarok fegyvere hatott; a hol a magyar hatalom megállapodott, azonnal egyszersmind a szellemi életnek is látjuk emelkedését, a tudományok és művészeteknek új felvirágzását. Mátyás híres fekete serege nem csak a nagy király győzelmeit vívta ki; hanem Europa újabb műveltségének hajnalánál is őrt állt.

Így tehát Mátyás kormányzati rendszerének általános menete hozta magával, hogy mihelyt Felső-Luzsicza ünnepélyes békekötésnek folytán ötödik urának és fejedelmének tisztelte, gondjai egyik elseje az volt, hogy a hosszadalmas háború sebeit begyógyítsa, s a tartományt rendezett kormány alatt ismét a béke áldásaiban és uralkodási intézeteinek jótéteményeiben részesítse. Míg a háború tartott, katonai kormányt találunk, melynek élén Sléziában és a két Luzsiczában Zápolyai István szepesi gróf mint főkapitány (Landeshauptmann) állt. De azonnal az olmüci békesség után János nagyváradai püspök és Stein György (Georgius a Lapide) királyi biztosokul (volmechtige sendpoten vnd anwalden des allerdurchleuchtigsten fursten vnd herren Mathias zu Hungern, Beheim etc. kunig) küldettek oda, kik még 1479. october 6. (mitwochen nach sant Franciscen tag) Slézia és a két Luzsicza számára Boroszlóban tartományi gyűlést tartván, általános békességet (Landfrieden) hirdettek ki, minek folytán a polgári rendes kormány működése elkezdődött. Mátyás első kormányzója volt *János nagyváradai püspök*; de miután ez e részbeni hivatalát letette volna, 1481. october 29. (Ge-

ben zu Ofen am montage nach sant Simonis vnd Judas tag) *Stein György* nevezetett kí utódjának.

Ha el nem fogúlt szempontból végig tekintjük azon kilencz évet, melyek az óta Mátyás király haláláig lefolytak, mind Sléziában, mind a két Luzsiczában a köz jóllétnek és a lakosok szellemi életének oly kedvező lendületét találjuk, melyet az előbbi történet felmutatni nem igen képes. A kormányzati rendszer a tartományok szükségeinek megfelelt; üdvös provinciális törvények, leginkább az 1482. octoberben Boroszlóban tartott tartományi gyűlésen, hoztattak, s ezek, valamint Mátyásnak számos privilegiumai és egyes városok helyhatósági statutumai, szép jövőt látszottak ezen vidékeknek biztosítani. Klose Samu Benjamin szorgalmatos kútfői nyomozások alapján készített munkája: *Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau vom Jahre 1458 bis zum Jahre 1526* (Boroszló 1847) Boroszlóra nézve e tekintetben a legvilágosabb bizonyítványt nyújtja. S valamint itt, úgy Slézia és a két Luzsicza egyéb részében is ugyanazt lehetne feltüntetni, ha másutt már közel 400 éves kedvezőtlen események a levéltárakat annyira nem pusztították, s azon kor maradványait nagyobb részt meg nem semmisítették volna. Egyébiránt más számos helyen szintén találunk sokat még ma is, mi a nagy magyar király uralkodására emlékeztet; s azt se felejtjük el, hogy soknak, mi csak később jött létre, akkor volt letéve alapja. Névszerint áll ez a tudományok és művészetek iránti lelkesedésről, tudományos és iskolai ügyeknek gondos kezeléséről, s általában a tudományos és művészeti szellem emelkedéséről. A művészetek, különösen az építészet és szobrászat szép virágzást mutat. S ezt kettős irányban találjuk. Mert valamint Magyarországon e tekintetben a királyon kívül részint egyes előkelő maccenások, részint a nevezetesebb községek tüntették ki magokat; úgy hasonlót találunk Sléziában és Luzsiczában is, ámbár itt a maccenások száma sokkal kisebb volt, mint a tulajdonképi Magyarországon. Egyébiránt reményilem, hogy a sléziai és luzsiczai nagyobb városokra nézve más alkalommal még több példát fogok közölhetni. E helyen csak *Budiszin* városra és *Mátyás királynak ottani szobrára* szorítkozom.

Budiszin, midőn Mátyás hatalma ide terjedt, a felsőlusiczai hat város közt első helyet foglalt el. Ez a királynak különös kegyelmében részesült, mit annak több privilegiumai bizonyítanak. Miután 1469. Mátyásnak hódolt vala ¹⁾, még ugyanazon esztendőben (kelt Boroszlóban szerdán in vigilia Beatorum Petri et Pauli) nyerte a pénzverési jogot és a vörös pecsét használatát ²⁾; 1470. megerősítette Mátyás Budiszinnak régi privilegiumait; 1471. (kelt Brünmben husvét utáni kedden) municipális statutumainak szabadságát ³⁾; és 1474. (kelt Boroszlóban karácson előtti esőtörtökön) a szabad bormérést és városi pinczejogot ⁴⁾; úgy szinte 1481. (kelt Budán a virágvasárnap előtti napon) biztosította a király jószágait és jövedelmeit ⁵⁾.

A város egykoru feljegyzéseiből tudjuk, hogy ezen időben az építézet nem csekély lendületet nyert ott. Köz költségen történt építkezéseknek következő példáit mutathatom fel. A sz. Mihály temploma közelében 1470. a városi bástya épült fel különös díszszel. A városi vásárlház (Gewandhaus) 1472-től 1482-ig építettett fel, melyben 1476. már bort mértek, és 1482. augusztus 1. (Petri vincula napján) a nagy vásár alkalmával a kézművesek már árulták készítményeiket. Egy addig üres helyt a város 1478. 11 házzal építettett be, melyeket azután magánosoknak engedett által. A Spree folyón 1479. készült egy hid, melynek nagy híre volt akkor. A városi főtemplom (sz. Péter temploma) tornya 1480-tól 1483-ig lett különös művészettel díszesítve, s egyersmind a templom ablakai nagyobbítva. A városház tornyát 1489. kezdték építeni, mely 1493. elkészült. De mindezeknél sokkal nevezetesebb volt a budiszini Ortenburg nevű várnak új felépítése, melyet 1483. Mátyás király parancsából annak kormányzója Stein György kezdett, s mely három év alatt fejeztetett be.

¹⁾ *Groszern Samu*, Lausitzische Merkwürdigkeiten, Lipsce és Budiszin 1714. I. köt. 142. l.; *Wilke Károly*, Chronik der Stadt Budiszin, Budiszin 1843. 89. l.

²⁾ *Wilke*, Chronik der Stadt Budissin. 89. l.

³⁾ U. o. 92. l.

⁴⁾ U. o. 94. l.

⁵⁾ U. o. 98. l.

Ezen vár tornyát, melyben a főkapu van, ékesíti Mátyás király azon szobra, mely közleményünk tárgya.

Sokan azt tartják, hogy Budiszinban már I. Ottó császár 953. körül építtetett várat, mely Dorottyavár nevet nyert (Dorotheenburg; honnan a várnak későbbi „Ortenburg“ nevét származtatják). Azonban céljának a vár már meg nem felelvén, Venczel császár azt tökéletesen át építette 1407. De ezen vár is később égés által elpusztult; s minthogy Mátyás a helyiségnek nagy fontosságát átlátta, a várnak újra építtetését rendelte el, mely ennek folytán nem csak nevezetes erősség lett, hanem művészeti tekintetben is azon kor izlését díszesen tükrözi vissza. Mátyás várából mindazonáltal csak a fenemlített torony áll már; többi részei a XVI. század viharai és a városnak többszöri tűzvészei közt romlásnak indultak. A mai vár belseje 1605. óta épült, ma azonban nincs többé hadi czélokra felszerelve, hanem az ottani hatóságoknak szolgál székhelyül. Innen van, hogy a vár régi falai is már nagyobbrészt eltűntek, s Mátyás tornyát most szinte nem bástyák és árkok, hanem kertek veszik körül.

Ezen toronynak (lásd a II. táblát) magassága $74\frac{1}{4}$ szász lábat tesz (a szász láb a nálunk szokásosnál valamivel rövidebb; körülbelül egyenlő tíz nálunk szokásos ujjal). A benne lévő kapu most is még a várnak fő kapujául szolgál, bent pedig az eredetileg készített kápolna is látható, mely azonban jelenleg isteni tiszteletre már nem használatik. Fő díszje a toronynak *Mátyás király szobra*, melyet a vár építője Stein György a király tiszteletére a kapu felé úgy helyezett el, hogy minden érkezőnek először ötlött szemébe. A szobor most már csak megrongált állapotban létezik, s minthogy sem a szász kormány, sem a városi község annak fentartásáról nem gondoskodik, évről évre inkább romladozik.

A jelen sorok írója két ízben volt Budiszinban, 1851-ben és 1853-ben. Ezen alkalommal Mátyás király szobrára különös figyelmet fordítván, azonnal látta, hogy annak azon két rajza, melyeket eddig a tudományos közönség Groszern Samu ¹⁾ és

¹⁾ Lausitzische Merkwürdigkeiten Lipescs és Budiszin 1714, I. rész a 152. lap mellett.

Hoffmann Keresztély Gotfrid ¹⁾ közleményei után, bír, oly kevéssé felel meg még a legmérsékeltebb művészeti és tudományos kívánalmaknak is, s hogy azoknak csak annyiban lehet hasznát venni, a mennyiben 160 esztendővel ez előtt készülvén, készítöik a szobrot a mainál még sokkal tökéle-
tebb állapotban látták és le is ábrázollhatták. Ez iuditott arra, hogy a szobornak daguerreképét vétetném ²⁾ (photographot Budiszinban nem találván), s ez után készült azon rajz, mely e kötet homlokát ékesíti.

A szobor kemény homokkőből oly mesterleg van kifa-
ragva, hogy e tekintetben méltán jeles műemléknek nevez-
hetjük. Az egész Mátyás királyt tünteti elénkbe, trónján ülve,
s hatalmának és királyi méltóságának jelképeivel körülvéve.
Lábai egy oroszlanon nyugszanak, ki fejét a király jobb lába
alá hajtja. Jobb kezében egyenes kardot tartott; baljában az
ország almáját. Egyébiránt a jobb kéz a kar előrésszel és a
karddal együtt már régen lehullt; s a múlt század kezdetén
hiányzott már, miként ezt a Groszern és Hoffmann által köz-
lött rajzokon látjuk. A kardnak csak hegye látható már a
trónt ékesítő függönyök jobb oldalán. A király feje felett két
angyal koronát tartott; de ezen korona is eltűnt már. A múlt
század kezdetén még meg volt ez, s a Groszern- s Hoffmann-
féle rajzokon látjuk, hogy királyi nyílt korona volt. A ki-
rály alakja felett emelkedik a szobor azon része, mely a trón
művészeti főfelékesítését képezi. Különösen figyelmeztetek a
felírásra: MATHIAS REX; s a király neve felett Magyar-
ország és Csehország egy korona alatt egyesített czimereire.

¹⁾ *Scriptores rerum Lusaticarum*, Lipcse és Budiszin 1719. I. köt. 1. r. 494. l.

²⁾ Kivánságom az volt, hogy a szobrot ügyes rajzoló által a hely színén a daguerrotyp képekénél lehetőleg nagyobb mervben híven lerajzoltathassom. Azonban G. úrban, a budiszini gymnasium akkori rajztanárában, ki nekem e végett ajánlva volt, s ki elutazásom előtt ezen rajz készítését magára vállalta, nagyon csatlakoztam. Főkép a király alakjának és arczójának nagyobb rajzát kívántam. Mindazonáltal G. úr, ki munkáját 16 pengő forinttal fizettette meg, jónak látta csak a Groszern által közölt, egészen elhibázott képnek silány másolatát küldeni meg, mely tehat semmi beccsel nem bír, és egyáltalán véve haszonvehetetlen.

Ezen korona szintén leesejt már, azonban a Groszern- és Hoffmannféle rajzokon látjuk, hogy ez is királyi nyílt korona volt, azonos avval, melyet eredetileg a két angyal Mátyás feje felett tartott. Az egésznek többi felékesítése már nem többé a gót, hanem a renaissance-korszak szellemét és ízlését mutatja. A király alakjának két oldala most már csak üres tábla gyanánt tűnik fel előttünk; eredetileg itt a Mátyás király Budiszinban létező szobrának megfelelő czímerek voltak láthatók, névszerint a jobb oldalon három, a balon négy czímer. Régi ittlétök nyomai azonban még megvannak; egyébiránt a múlt század kezdetén is megvoltak még, s Groszern és Hoffmann rajzaik szerint azokat a szobor mellett azon rendben közöljük, mint eredetileg magán a szobron láthatók voltak. Alant a szobor felállításának éve találhatik; t. i. ANNO MCCCCXXXVI SALV (tis).

Mátyás király ezen szobrának bővebb megismertetésére még a következő megjegyzések szolgáljanak :

1) Az egész szobor a budiszini vár azon toronyába van beeresztve, melyben a főkapu létezik; és pedig épen ezen kapu felett; miként a toronynak rajza, melyet szintén közlünk, mutatja. Azonban nem a toronynak része, hanem magában álló műemlék az; miért is nem pusztán csak a torony ékesítésének, hanem valóságos szobornak kell azt tekintenünk.

2) Az egész emlék magassága $23\frac{1}{3}$ száz láb; miből a király alakjára 5 láb, vagy az oroszlánál együtt $5\frac{3}{4}$ láb jő.

3) Legfontosabb része a szobornak Mátyás király arca; sőt ez annál nagyobb figyelmet érdemel, minthogy a budiszini annálisok tudósítása szerint Stein György különösen gondoskodott arról, hogy a szobor a királyhoz tökéletesen hasonlítson. Ennek okaért, már befalaztatása után háromszor volt ismét levéve, s végre Budára is küldve, hogy a művész Mátyás arczvonásait híven eltalálja ¹⁾. Csak miután e tekintetben a mű czéljának teljesen megfelelt, történt a végképi felállítás. S épen e része a szobornak az, mely legjobban van

---

¹⁾ Groszern, Lausitzische Merkwürdigkeiten I. rész 151. l.; Hoffmann scriptores rerum Lusaticarum I. köt. 394. l.

fentartva. Mivel pedig a daguerreotyp-képek tárgyaikkal egészen azonosak, a mi daguerreotypképünk is Mátyás király budiszini szobrát minden legkisebb hiba vagy eltérés nélkül tünteti elénkbe, tehát, valamint ez, 1486-ra nézve a királyhoz tökéletesen hasonlít; s e tekintetben Mátyás királynak azon két gyönyörű arczképe mellett foglal helyet, melyeket gf. Teleki József a Hunyadiak történetéről írt munkájának IV. és V. kötetei előtt közölt. Kár hogy a daguerreotyp-képek csak kis alakban ábrázolhatják finomabb tárgyakat, mi azoknak további hű másolását nagyon nehezíti. Ámbár tehát a Rohn úr által számunkra készült és általunk itt közölt rajz általánosb rendeltetésének tökéletesen eleget tesz, szükséges még is, hogy azok, kik netalán magasabb művészeti czélra Mátyás budiszini szobrának hasznát venni akarnák, annak közvetlenül a helyszínén nagyobb photographiai mását vagy rajzát szerezzék meg magoknak. Művészeti vagy tudományos ügybarátaimmal daguerreotyp rajzomot közölni kész vagyok.

4) A szobor fegyverzetét és ruházatát bővebben fejtegetni nem szükséges. A haj viselete megfelel annak, melyet Podjebrad György cseh királynak gf. Teleki József említett munkája IV. kötetében található arczképén látunk. Végre.

5) A czímereket illetőleg, a magyarorszáigiban a magyar pólyákat és a dalmát párducz fejeket, a csehországiban a cseh oroszánt és a morvai sast látjuk. A többi czímerek közül, melyek eredetileg a szobor két oldalát díszítették, jobbról az első a moesiai két koronát, mely Mátyás czímerei közt többször előfordúl (p. o. Turóczy Krónikája 1483-ki kiadásában is), s Magyarország déli tartományainak, névszerint Szerbia, Boszna és Bolgárországnak a magyar koronávali egyesülésére vonatkozik (Ritter Pál Stematographiaja 29. lapján az alsó korona már meg van fordítva, mivel ezen tartományok török hatalom alatt álltak); a második a Hunyadi család hollóját; a harmadik a luxemburgi oroszánt foglalta magában. Bal oldalon az első czimer a cseh korona igényeire vonatkozó éjszaki szlavóniai két lábú sárkányt tartalmazta (Rupp Jakab, Magyarország pénzeiről írt munkájának II. kötetében a XII. táblán 333. szám alatt

is közli Venczel magyar királynak egy pénzét, melyen a két lábú sárkány látható); a második az ausztriai; a harmadik a sléziai, és a negyedik a luzsiczai címér volt. Ezen címerek tehát túlnyomólag diplomatai jelentőséggel bírtak, s Mátyás királynak európai magas politikai hatalmát fejezték ki.